

06 Ю

~~XXXXX~~

ПІДРУЧНИКИ Й ПОСІБНИКИ
ДЛЯ МЕРЕЖІ ПАРТОСВІТИ І ПОЛІТСАМООСВИТИ

І. ЛАПІДУС і К. ОСТРОВІТЯНОВ

ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ

У ЗВ'ЯЗКУ З ТЕОРІЄЮ

РАДЯНСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

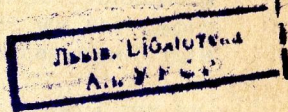
ВИДАННЯ ДРУГЕ,
ПЕРЕРОБЛЕНЕ Й ДОПОВНЕНЕ ВІДПОВІДНО
ДО П'ЯТОГО РОСІЙСЬКОГО ВИДАННЯ

ПЕРЕКЛАВ І. СНИГІРЬОВ

~~51266~~

5228

361

Св. сп. Т.к. СССР - 1973, т. II

ВИДАВНИЦТВО „ПРОЛЕТАРІЙ“
1930

З М І С Т

Стор.

Передмова авторів до п'ятого видання	3
Вступ	5

§ 1. Загальні поняття про виробні сили та виробничі стосунки і їхнє місце в політичній економії — 5. § 2. Господарство організоване і неорганізоване, натуральне і товарове. Який тип виробничих стосунків вивчає політична економія — 8. § 3. Просте товарове господарство і капіталістичне. Політекономія і питання радянського господарства — 12.

Відділ перший. Вартість як регулятор товарового господарства (16—72).

Розділ перший. Фетишистський характер товарового господарства. Вартість як його регулятор	16
---	----

§ 4. Технічний і суспільний розподіл праці — 16. § 5. Суспільний розподіл праці і пропорційність окремих частин товарового господарства — 18. § 6. Товаровий фетишизм — 20. § 7. Товар і його властивості. Споживча вартість і вартість. Праця як основа вартості — 22. § 8. Підсумки. Вартість як вияв суспільних стосунків. Вартість як історична категорія — 25. § 9. Про деякі заперечення проти пояснення вартості працею. Корисність товару. Попит і постачання — 27. § 10. Витрати виробництва — 29.

Розділ другий. Властивості праці, що створює вартість	31
---	----

§ 11. Праця абстрактна і конкретна — 31. § 12. Праця індивідуальна і суспільнопотрібна — 36. § 13. Продуктивність суспільної праці і вартість — 39. § 14. Праця проста і складна — 42. Лябораторний матеріал до I та II розділів — 44.

Розділ третій. Форми вартості і гроші	49
---	----

§ 15. Субстанція вартості і її прояв. Загальне розуміння форми вартості — 49. § 16. Відносна і еквівалентна форма вартості — 51. § 17. Розвиток форми вартості. Три форми вартості — 53. § 18. Гроші і грошова форма вартості — 57. § 19. Грошовий фетишизм як особлива форма товарового фетишизму — 58.

Розділ четвертий. Функції грошей	60
--	----

§ 20. Гроші як мірило вартості. Вартість і ціна — 60. § 21. Гроші як масштаб цін — 62. § 22. Гроші як засіб обігу. Кількість грошей, потрібна для обігу — 63. § 23. Гроші як знак вартості. Постанова неповновартісних і паперових грошей — 66. § 24. Гроші як скарб і засіб платежу. Додаток до формули грошей, потрібних для

обігу — 67. § 25. Інші функції грошей. Від простого товарового господарства до капіталістичного — 69. Лябораторний матеріал до I відділу — 70.

Відділ другий. Витворення додаткової вартости (73 — 110).

Розділ п'ятий. Загальне розуміння про додаткову вартість і капітал 73

§ 26. Капіталістичний прибуток не можна дістати з обміну — 73.
§ 28. Робоча сила як товар. Вартість робочої сили — 76. § 28. Фактори, що визначають вартість робочої сили — 78. § 29. Постання додаткової вартости — 80. § 30. Капітал — 82. § 31. Сталий і перемінний капітал — 84. § 32. Норма експлуатації — 87.

Розділ шостий. Абсолютна і відносна додаткова вартість. Зростання капіталістичної техніки і експлуатація робітничої класи 88

§ 33. Загальне розуміння про абсолютну і відносну додаткову вартість — 88. § 34. Витворення відносної додаткової вартости — 92. § 35. Вплив абсолютної додаткової вартости на становище робітництва — 95. § 36. Відносна додаткова вартість і розвиток капіталістичної техніки — 98. § 37. Межі розвитку техніки за капіталізму — 104. § 38. Зростання експлуатації — 106. Лябораторний матеріал до II відділу — 109.

Відділ третій. Заробітна плата (111 — 127).

Розділ сьомий. Загальне поняття про заробітну плату. Форми заробітної плати і їхній вплив на становище робітництва 111

§ 39. Заробітна плата як перетворена форма вартости робочої сили — 111. § 40. Форма заробітної плати. Почасова заробітна плата — 113. § 41. Відрядна заробітна плата — 115. § 42. Преміяльна форма оплати — 119. § 43. Надурочна робота — 120. § 44. Інші форми заробітної плати — 121. § 45. Натуральна і грошова заробітна плата — 121. § 46. Номінальна і реальна заробітна плата — 122. § 47. Національні відміни в заробітній платі — 123. Лябораторний матеріал до III відділу — 125.

Відділ четвертий. Відтворення і нагромадження капіталу (128 — 163).

Розділ восьмий. Загальне поняття про відтворення і нагромадження 128

§ 48. Поняття відтворення — 128. § 49. Відмітні риси капіталістичного відтворення — 130. § 50. Просте капіталістичне відтворення — 131. § 51. Капіталістичне поширене відтворення — 135.

Розділ дев'ятий. Нагромадження капіталу і зростання великого виробництва 139

§ 52. Концентрація і централізація капіталу — 139. § 53. Становище дрібної промисловости в умовах капіталізму — 143. § 54. Органічний склад капіталу і його підвищення із зростанням капіталізму — 145.

Розділ десятий. Нагромадження капіталу і становище робітничої кляси. Загальний закон капіталістичного нагромадження . . . 147

§ 55. Заробітна плата робітника при нагромадженні на основі незмінної техніки — 147. § 56. Зростання техніки і становище робітничої кляси. Резервна армія безробітних і капіталістичний закон людности — 149. § 57. Вплив безробіття на заробітну плату і на загальне становище робітничої кляси — 153. § 58. Профспілки і їхня роля в боротьбі за рівень заробітної плати — 154. § 59. Падіння частки робітника в національному прибутку. Тенденція до абсолютного погіршення становища робітничої кляси — 156. § 60. Загальний закон капіталістичного нагромадження — 158. § 61. Первісне нагромадження капіталу — 159. Лябораторний матеріал до IV відділу — 161.

Відділ п'ятий. Теорія зиску і ціни виробництва (164—198).

Розділ одинадцятий. Кругооборот капіталу і норма зиску 164

§ 62. Загальне поняття про кругооборот капіталу і зиск — 164.
§ 63. Зиск і норма зиску — 166.

Розділ дванадцятий. Фактори, що визначають висоту норми зиску 169

§ 64. Органічний склад капіталу і норма зиску — 169. § 65. Оборот усього капіталу і норма зиску — 172. § 66. Оборот різних частин капіталу. Основний і оборотний капітал — 173. § 67. Підсумки. Взаємвідношення між нормою зиску та нормою експлуатації — 176.

Розділ тринадцятий. Тенденція до утворення пересічної норми зиску та до її зниження. Витрати виробництва 177

§ 68. Потяг до зиску і переливання капіталів. Тенденція до утворення пересічної норми зиску — 177. § 69. Пересічна норма зиску та її тенденція знижуватися — 179. § 70. Норма зиску і перерозподіл додаткової вартости — 183.

Розділ чотирнадцятий. Ціна виробництва і теорія трудової вартости 184

§ 71. Ціна виробництва як регулятор капіталістичного господарства — 184. § 72. Ціна виробництва і вартість та їхня кількісна залежність — 186. § 73. Зв'язок між виробничими стосунками, виявленими у вартості і в ціні виробництва — 192. Лябораторний матеріал до V відділу — 194.

Відділ шостий. Торговельний капітал і торговельний зиск (199—216).

Розділ п'ятнадцятий. Загальне поняття про торговельний капітал і торговельний зиск 199

§ 74. Ще про кругооборот капіталу. Період виробництва і період обігу — 199. § 75. Обіг товарів і потреба додаткового капіталу для обслуговування сфери обігу — 200. § 76. Відокремлення торговельного капіталу і торговельний зиск — 202. § 77. Роля торговельного капіталу у вирівнюванні норми зиску та розмір торговельного зиску. Ціна виробництва і торговельний зиск. Швидкість обороту торговельного капіталу і торговельний зиск — 204.

Розділ шістнадцятий. Праця торговельних службовців. Кооперативний зиск 208

§ 78. Праця торговельних службовців — 208. § 79. Експлуатація торговельних службовців — 212. § 80. Торговельний капітал і передкапіталістичні форми виробництва — 213. § 81. Кооперативна торгівля і кооперативний зиск — 214. Лябораторний матеріал до VI відділу — 215.

Відділ сьомий. Позичковий капітал і кредит. Кредитові і паперові гроші (217 — 256).

Розділ сімнадцятий. Позичковий капітал і позичковий процент . . . 217

§ 82. Загальні попередні уваги — 217. § 83. Утворення гуляшого капіталу — 218. § 84. Позичковий процент і позичковий капітал — 220. § 85. Рівень позичкового проценту — 221. § 86. Відокремлення функцій грошового й промислового капіталу. Лихварський капітал — 223. § 87. Відокремлення підприємницького прибутку від позичкового проценту — 225.

Розділ вісімнадцятий. Кредит і банки 226

§ 88. Кредит банківський і комерційний (капітальний і оборотний) — 226. § 89. Вексель як боргове зобов'язання — 229. § 90. Дисконто векселів. Дисконтовий процент — 231. § 91. Загальне поняття про банки — 232. § 92. Пасивні операції банків — 233. § 93. Активні операції банків — 235. § 94. Банки і кредитовий зиск — 237.

Розділ дев'ятнадцятий. Кредитові і паперові гроші 237

§ 95. Загальне поняття про кредитові гроші — 237. § 96. Наскільки банкноти можуть замінити повноцінні гроші — 239. § 97. Паперові гроші та їхня відміна від кредитових — 241. § 98. Купувальна сила паперових грошей — 242. § 99. Підсумки і висновки — 245. § 100. Інфляція і її вплив на народне господарство — 248. § 101. Відновлення нормального обігу грошей — 250. § 102. Міжнародні розрахунки — 252. Лябораторний матеріал до VII відділу — 254.

Відділ восьмий. Земельна рента (257 — 309).

Розділ двадцятий. Земельна рента в умовах капіталістичного господарства 257

§ 103. Загальні уваги про земельну ренту — 257. § 104. Диференційна рента — 259. § 105. Диференційна рента II — 264. § 106. Закон спадної родючости ґрунту — 266. § 107. Джерело диференційної ренти — 267. § 108. Абсолютна рента — 272. § 109. Джерело абсолютної ренти — 274. § 110. Земельна рента і ціна сільськогосподарського продукту. Монопольна рента — 276. § 111. Ціна землі — 278. § 112. Тенденція земельної ренти зростати разом із розвитком капіталізму — 280. § 113. Соціальне значіння земельної ренти — 282. § 114. Націоналізація землі і рента — 284.

Розділ двадцять перший. Передкапіталістичні форми ренти. Питання про ренту в селянському господарстві 286

§ 115. Передкапіталістичні форми ренти — 286. § 116. Диференційна рента і дрібне селянське хліборобство — 289. § 117. Абсолютна рента і дрібне селянське хліборобство — 293.

Розділ двадцять другий. Концентрація виробництва в хліборобстві 296

§ 118. Причини відсталости сільського господарства за капіталізму — 296. § 119. Переваги великого виробництва проти дрібного в хліборобстві — 298. § 120. Концентрація виробництва в сільському господарстві і становище дрібного хліборобства — 301. § 121. Кооперація в сільському господарстві в умовах капіталізму — 304. Лябораторний матеріял до VIII відділу — 307.

Відділ дев'ятий. Проблема рівноваги і криз у капіталістичному господарстві (310—334).**Розділ двадцять третій. Проблема рівноваги в капіталістичному господарстві 310**

§ 122. Ринок і ланцюговий зв'язок між окремими галузями капіталістичного господарства — 310. § 123. Умови рівноваги капіталістичного господарства за простого відтворення — 312. § 124. Умови рівноваги капіталістичного господарства за поширеного відтворення — 315. § 125. Схеми поширеного відтворення. Висновки — 318.

Розділ двадцять четвертий. Анархія виробництва і кризи 322

§ 126. Опис кризи — 322. § 127. Причина криз — 324. § 128. Циклічність криз — 328. § 129. Бурхливий характер криз — 330. § 130. Неминучість криз і їхні наслідки для капіталістичного господарства — 331. Лябораторний матеріял до IX відділу — 333.

Відділ десятий. Імперіялізм і крах капіталізму (335—414).**Розділ двадцять п'ятий. Акційні товариства та їхнє значіння в процесі централізації капіталізму 335**

§ 131. Капіталізм і розвиток виробних сил — 335. § 132. Акційні товариства — 337. § 133. Акційні товариства і централізація капіталу. Система „дочірніх“ товариств — 340. § 134. Дивіденд і курс акцій — 342. § 135. Фіктивний капітал і фундаторський зиск — 344. § 136. Акційні товариства і паразитизм буржуазії — 347.

Розділ двадцять шостий. Перетворення конкуренції на монополію і утворення фінансового капіталу. Регулятор монополістичного господарства 348

§ 137. Утворення приватнокапіталістичних монополій — 348. § 138. Форми монополістичних об'єднань — 351. § 139. Деякі дані про розповсюдження монополістичних об'єднань — 353. § 140. Монополістичні об'єднання капіталістів і „дикі“ підприємства — 355. § 141. Нова роля банків. Фінансовий капітал — 356. § 142. Зрошення фінансового капіталу з капіталістичною державою — 360. § 143. Монополістичний капіталізм і анархія виробництва. Теорія „організованого капіталізму“ — 362. § 144. Вартість, ціна виробництва в монополістичному господарстві — 363.

Розділ двадцять сьомий. Боротьба за зовнішні ринки і мілітаризм . 366

§ 145. Завоювання зовнішніх ринків. Митна політика — 366. § 146. Вивіз капіталу — 368. § 147. Боротьба за джерела сировини і захоплення колоній — 371. § 148. Поділ світу. Міжнародні об'єднання і боротьба за переділ світу — 373. § 149. Неминучість воєн

в епоху монополістичного капіталізму і мілітаризм. Імперіалістична війна 1914 — 1918 р.р. та її причини — 376. § 150. Загальні підсумки. Визначення імперіалізму — 378.

Розділ двадцять восьмий. Суперечність між виробними силами і виробничими стосунками в епоху імперіалізму. Загнівання капіталізму і його загин 381

§ 151. Утворення світового господарства в епоху імперіалізму — 381. § 152. Суперечність між виробними силами і виробничими стосунками в епоху імперіалізму — 383. § 153. Мілітаризм, війна і розвиток виробних сил — 388. § 154. Нерівномірний розвиток капіталізму — 391. § 155. Становище робітничої класи в епоху імперіалізму і класова боротьба — 395. § 156. Класова і національна боротьба в колоніях та відсталих країнах — 399. § 157. Виродження класи капіталістів — 400. § 158. Теорія „надімперіалізму“ — 401. § 159. Післявоєнний капіталізм і його суперечності — 403. § 160. Неминучість загину капіталізму та переходу до комунізму — 406. Лябораторний матеріал до X відділу — 409.

Відділ одинадцятий. Метода політичної економії (415—451).

Розділ двадцять дев'ятий. Загальні закони діалектики і метода політекономії 415

§ 161. Попередні уваги — 415. § 162. „Історизм“ у політичній економії — 416. § 163. Кількість і якість у методі політичної економії — 418. § 164. Єдність протилежностей у методі політичної економії — 420.

Розділ тридцятий. Роля абстракції в діалектичній методі та її значіння для політичної економії 425

§ 165. Закон і його прояв — 425. § 166. Значіння абстракції для пізнання законів політичної економії — 426. § 167. Характер діалектичної абстракції — 428. § 168. Матеріалістичний характер Марксової абстракції. Абстрактне і конкретне. Піднесення від абстрактного до конкретного — 429.

Розділ тридцять перший. Історичний матеріалізм і метода політичної економії 432

§ 169. Суспільство і індивідуум у політичній економії — 432. § 170. Виробні сили, виробничі стосунки і діалектичне взаємодіяння їх — 433. § 171. Виробні сили і виробничі стосунки в політичній економії — 437. § 172. „Виробничий“ погляд марксистської політичної економії — 441. § 173. Політичні, юридичні й ідеологічні надбудови. Об'єктивність законів політичної економії — 443.

Розділ тридцять другий. Товаровий фетишизм і метода політичної економії 445

§ 174. Стосунки людей і стосунки речей — 445. § 175. Складність виробничих стосунків товарово-капіталістичного суспільства. Три основні моменти виробничих стосунків. Ускладнення товарового фетишизму — 448.

Відділ дванадцятий. Економіка переходового періоду (452 — 592).

- Розділ тридцять третій. Неминучість переходнової епохи від капіталізму до комунізму 452**
 § 176. Крах капіталізму і захоплення політичної та економічної влади пролетаріатом — 452. § 177. Поняття соціалізму і комунізму — 456.
- Розділ тридцять четвертий. Загальна характеристика радянського господарства і методологія його вивчення 459**
 § 178. Економіка СРСР, як переходова від капіталізму до соціалізму — 459, § 179. Єдність радянського господарства і провідна роль соціалістичного сектора — 461. § 180. Чи потрібна окрема теоретична дисципліна для вивчення радянського господарства — 463. § 181. Предмет теорії радянського господарства — 464. § 182. Абстракція в теорії радянського господарства і її межі — 465. § 183. Неможливість абстрагуватися від економічної політики пролетарської держави — 470. § 184. Питання про „диференційну“ і „суцільну“ аналізу радянського господарства — 471.
- Розділ тридцять п'ятий. Про регулятор радянського господарства . 472**
 § 185. До постави питання про регулювання в радянському господарстві — 472. § 186. Відміни і єдність окремих укладів радянського господарства з погляду проблеми регулювання — 473. § 187. Провідна роль державно-соціалістичного сектору в радянському господарстві — 475. § 188. Взаємини між плянним началом і стихією в радянському господарстві. Регулятор радянського господарства — 479. § 189. Помилковість механічного перенесення закону вартости на радянське господарство — 482. § 190. Про два регулятори тов. Є. А. Преображенського — 484. § 191. „Закон трудових затрат“ М. І. Бухаріна — 485. § 192. Про „двоєдиний регулятор“ тов. А. Кона — 486.
- Розділ тридцять шостий. Проблема експлуатації в радянському господарстві 488**
 § 193. Питання про додаткову вартість у державно-соціалістичному секторі — 488. § 194. Додаткова вартість в інших укладах радянського господарства — 493. § 195. Природа зиску в радянському господарстві. Питання про пересічну норму зиску в СРСР — 494. § 196. Питання про ціну виробництва в радянському господарстві — 496.
- Розділ тридцять сьомий. Проблема заробітної плати в СРСР. . . . 499**
 § 197. Соціальна природа заробітної плати робітників радянської держпромисловости — 499. § 198. Фактори, що визначають рівень заробітної плати в держпромисловости СРСР — 501. § 199. Форми заробітної плати в СРСР — 506.
- Розділ тридцять восьмий. Питання про торговельний капітал і торговельний зиск у радянському господарстві. 508**
 § 200. Відокремлення функцій торговельних від виробничих у радянському господарстві. Типи торгівлі — 508. § 201. Категорії торговельного капіталу й торговельного зиску не стосуються до держторгівлі СРСР — 509. § 202. Природа кооперативного зиску в СРСР — 511. § 203. Про приватну торгівлю в СРСР — 514.

- Розділ тридцять дев'ятий. Питання про кредит і обіг грошей у радянському господарстві . . . . .** 515
- § 204. Товарово-грошовий обіг і кредит у радянському господарстві. Відмітні риси радянського кредиту — 515. § 205. Питання про позичковий процент в СРСР—517. § 206. Про обіг грошей в СРСР—519. § 207. Історія обігу грошей в СРСР—520.
- Розділ сороковий. Питання про земельну ренту в радянському господарстві . . . . .** 522
- § 208. Абсолютна земельна рента—522. § 209. Питання про диференційну ренту в бідняцько-середняцькому господарстві—524. § 210. Питання про диференційну ренту в концесійних та куркульських господарствах—526. § 211. Зв'язок СРСР із світовим ринком та земельна рента—527. § 212. Рента і сільськогосподарський податок—528. § 213. Питання про рентне оподаткування міських земель—529.
- Розділ сорок перший. Проблема відтворення в радянському господарстві . . . . .** 531
- § 214. Суть соціалістичного поширеного відтворення та його відміна від капіталістичного—531. § 215. Соціалістичне нагромадження в СРСР—533. § 216. Індустріалізація як шлях будівництва соціалізму в радянському господарстві—535. § 217. Значіння новості в справі соціалістичного будівництва—538. § 218. Питання про кризи в радянському господарстві—541. § 219. Стимули до розвитку продуктивності праці в радянському господарстві—547. § 220. Джерела соціалістичного нагромадження—550. § 221. Соціалістична техніка і раціоналізація виробництва як фактори піднесення виробничих сил—553.
- Розділ сорок другий. Проблеми соціалістичного перетворення сільського господарства в СРСР. . . . .** 557
- § 222. Енгельс і Ленін про шляхи розвитку до соціалізму дрібного хліборобства в перехідну епоху—557. § 223. Особливості процесу розшарування селянства в радянському господарстві—560. § 224. Шляхи колективізації селянського господарства—562. § 225. Найближчі завдання й шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства—568.
- Розділ сорок третій. Буржуазні і дрібнобуржуазні концепції розвитку радянського господарства та їх критика . . . . .** 570
- § 226. Буржуазні концепції розвитку радянського господарства—570. § 227. Концепція правого ухилу—573. § 228. Критика правих концепцій розвитку радянського господарства—575. § 229. Критика теорії „первісного соціалістичного нагромадження“ Преображенського—578.
- Розділ сорок четвертий. Тенденції і перспективи соціалістичного будівництва в СРСР. . . . .** 582
- § 230. Закон нерівномірного розвитку капіталізму і можливість збудувати соціалізм в одній країні—582. § 231. Можливість збудувати соціалізм в СРСР—584. § 232. Деякі цифрові дані про тенденції в розвитку радянського господарства—586. § 233. СРСР як твердиня світової революції—588. Лябораторний матеріал до XII відділу—589.

